

notes guixolenques del segle XVIII (IV)

per
BENET JULIÀ

Exposàvem en articles anteriors, dades sobre l'aspecte físic de la vila de St. Feliu, com també dels seus habitants; ara intentarem informar sobre temes econòmics i laborals d'aquella centúria, en la vida guixolenc.

LA PESCA. EL "VINTÈ" DEL PEIX

Essent Sant Feliu vila marinera, l'activitat de la pesca hi tingué força importància, com a mitjà de subsistència i font de comerç.

Potser com aliment no fou tan assequible com podria semblar als nostres ulls. Ja els Jurats en uns consells per prevenir-se d'una epidèmia de tipus gripal, indicaven com a una de les causes de la seva aparició, a més dels aliments quaresmals que s'acabaven de menjar i que creien que eren poc substanciosos —posant d'exemple el bacallà, la tonyina, l'arengada, els ous i verdures— la falta sobretot de peix fresc de mar, per escàs i car.⁽¹⁾

Uns quants impostos gravitaven sobre el peix capturat, ajudant a encarir-lo: el "vintè" del peix; l'anomenat "quart" del peix —que es pagava per obtenir el permís de pesca en dies de vigília de festes religioses— i finalment, les taxes dels Jurats. Intentarem exposar ordenadament tot això.

Recordem que l'Abat del monestir benedictí guixolenc era el Senyor de la vila i del seu terme; per tant, per pescar "des de la Corcollada a la punta d'en Pau, amb les platges de la Vall d'Aro", calia pagar un tribut anomenat "vintè", del qual des del segle XIV, ja en tenim coneixement.

El Convent, en pública subhasta atorgava a un particular el permís de recaptar-lo durant un termini de tres anys. Aquest a més de reembossar la quantitat estipulada en el contracte, tenia l'obligació d'entregar cada any per Tots Sants "dos tonells plens d'arengada fina, eixuta i prensada, de sardina; quatre barrils nissarts de sardida confita... pagar amb doble de 5 lliures i 12 sous cada una les seves funcions el cobrament del "quart del peix", era gratificat amb un sou per lliura de valor de la captura⁽²⁾ Quant a l'anomenat "peix reial de tall" (esturió, emperador, tonyina, dofí, peix espasa), els frares tenien el dret de reservar-se'l.

EL "QUART DEL PEIX"

El Sant Pare Gregori XIV confirmà, l'any 1590, una butlla del seu antecessor, Sixte V, autoritzant la pesca en vigílies de dies festius dintre el terme de St. Feliu, previ el permís de l'Abat. Per obtenir això, havien d'entregar un terç de la captura —que després fou d'un quart i d'aquí el nom— quantitat que seria destinada a la

(1) A.H.M.S.F. (Arxiu històric municipal de St. Feliu de Guixols) Manual d'acords 28/XII/1733.

(2) A.H.P.G. (Arxiu històric provincial de Girona) Notaria de St. Feliu de Guixols; 5/XII/1702 i 30/X/1714.

conservació de l'església parroquial, compra d'ornaments sagrats etc.⁽³⁾

La quantitat recaptada es guardava en una caixa o teca, la clau de la qual era conservada alternativament, cada quatre anys, pel Convent o pels Jurats. D'aquí naixeria una sèrie de disputes entre les dues autoritats locals, essent la més violenta, la que es produí el mes d'agost de 1708 quan els Jurats pretengueren entrar per la força a l'església i tapiar el pas de la sagristia al convent. "Els Jurats volgueren reparar el paviment de l'església amb el producte del quart sense llicència de l'Abat i enviaren oficials que foren expulsats pel P. Prior i tancades les portes. Retornaren els Jurats amb insígnies del Çoncell, Batlle i multitud d'homes, dones, mainada i amb una grossa massa o porra de trencar llenya, trencaren les portes i entraren, prengueren les claus de la sagristia per tapiar la comunicació amb el Monestir; aleshores el P. Prior i el Sagristà s'endugueren el Santíssim al Capítol, després de passar per males paraules i mal tractes".⁽⁴⁾

L'origen d'aquest conflicte provenia, per una part, de les eternes diferències dels monjos amb la Universitat, mentre que per una altra part, derivava de l'estat econòmic dels pescadors. Aquests amb el temps i per causes de guerra, pirateria, contagis i altres infortunis, s'havien empobrit i per això procuraven obtenir una reducció d'aquest impost, passant per dit motiu, d'ésser el terç, el quart, el sisè o l'octau, segons fossin més o menys calamitoses les èpoques.

Insistien els Jurats, entre els seus arguments, que l'Abat no gastava ni complia l'acordat i per això s'intentà tal com hem indicat més amunt, fer reformes pel seu compte. Malgrat la poca documentació que tenim, no pensem pas que la conducta dels religiosos fos tan taxativa, segons es desprèn de lectura del manuscrit anomenat "Libro del recibo y gasto del dinero que se cobra del pescado vendido del quarto de la Iglesia de St. Feliu de Guíxols, entrando por Abad N.P. Fray Ant.º Vidal, profeso de la misma casa, este año 1613"⁽⁵⁾ on s'enumeren totes les despeses pagades amb aquest impost. Així tenim, en el foli 27, el rebut del Breu de 1639: ingressos, 44 lliures, 17 sous; gastats 61 lliures, 19 sous i 8 diners. S'esmerçaren en "madera balustrada presbiterio, reja capilla S. Francisco, puerta escalera de bajada a Sacristía, celosía tribuna, aderezo atril del coro".

Any 1647: ingressats, 249 lliures; gastats, 498 lliures, en emblanquinar les capelles del Roser, St. Pere, S.º Creu, N.º Sra. de l'Esperança i St. Francesc; fer pintar les quatre claus de les capelles, la del Roser amb l'Anyell Pascual, la de St. Pere, la de davant de la S.º Creu i la de l'Esperança. A més es treballà sobre el retaule de St. Benet gastant 360 lliures en 7000 pans d'or comprats a Barcelona.

Any 1655: ingressats 352 lliures i gastades 474 lliures en compra de canelobres de bronze, ciris, "retejar" els teulats de l'església i sagristia, ornaments etc.

Any 1677: ingressats 200 lliures i gastades en ornaments d'«una fuente de plata de 56 onzàs y medio de peso a 17 reales la onza; renovar jarro de plata», teules, etc.

Anys 1677-82: Abat Narcís Isòs. Ingressat «al recuperar la llave del quarto, sobró, pagado el retablo» 244 lliures; gastats en ornaments, obres paviment, blanquejar sagristia, cobrir torra del Rosari, decentar torra de les cel.lles del P. Plàcid i Abat, la paret de la sala del campanar, la paret de la torra comú i "retejar" l'església; l'informe de Barcelona per tractar de la fàbrica de l'orgue. Total: 1141 11.

Anys 1687-89. Fr. B. Romaguera. Ingressats, 465 lliures i gastades 467 lliures en compra de cadira de vellut carmesí per als pontificals, sostre capelleta Sagristia i "retejar"; ornaments, renovar "organillo" del cor; un pontifical romà i un misal; quatre dotzenes de pergamins per als llibres del cor; rajoles; cobrir el campanar, etc.

Anys 1697-1702. Abat Gabriel Sabater: ingressats 262 lliures i gastades 419 lliures. S'arreglà "lengua" campana ordinària, ornaments, una creu de plata per l'Abat de 56 unces (s'entregà 10 unces de plata de la creu vella), una veracreu nova amb plata de la vella i or del reliquiari vell, etc.

Com veiem per les dades aportades, sembla que l'Abat no solament invertia en millores, sinó que moltes vegades avançava diners per cobrir el que no hi arribava amb el capital de la teca del quart. Ara falta per poder jutjar a fons, la documentació de quan la clau estava a mans de la Universitat i la forma d'invertir la quantitat per ells recaptada.

NORMES DELS JURATS SOBRE PEIX CAPTURAT

La lectura d'un document notarial de la Casa del Comú⁽⁶⁾ ens permet entreveure la importància que es donava al producte de la pesca en la nostra vila, més la seva classificació a efectes d'impostos. Hi havia el peix fresc i el salat, i del primer se separava el venut a la menuda per al sosteniment de la població, que no pagava cap impost, mentre que la resta havia d'abonar sis diners per lliure de valor i a càrrec del comprador.

Referent al peix salat, separaven el del país del de fora Regne. El primer, salat i embarrilat, pagava tres sous, tan el comprador com el venedor, per lliura barcelonina. De fora, se nomena el bacallà, el congre sec, l'arengada forastera i la tonyina; només pagava el venedor.

(3) A.C.G. (Arxiu capitolar de Girona). Manuscrit inventari de 1748. Foli 49, n.º 2.

(4) Id. foli 30 n.º 34 / foli 52 n.º 46 / Manual d'acords 2/IX/1708 i successius.

(5) Notaria 31/VII/1702.

(6) Id. 7/I/1721.

L'activitat de la pesca tingué importància a Sant Feliu de Guixols.

González Hurtebise indicava que, al segle XVI, hi havia a la vila dues indústries florents: la de conserves i la de barrils. Probablement això continuava igual en aquesta centúria que estudiem. Diverses són les famílies que trobem dedicades a barrilaires (Geli, Ribas, Remus, Ribot, Comadira, Julià, Requesens, Muntadas, Carreras), els cognoms dels quals sorgeixen també entre els grups de pescadors.

La producció més corrent era la de barrils normals i la de barrils nissarts. Els primers, buits, havien de pesar 1 lliura, mentre que els nissarts era d'1 lliura i mitja; havien de contenir 19 lliures i mitja d'anxoves del país, pesant en total 21 lliures (si era d'Andalusia, només 18 lliures i mitja, amb pes total de 20 lliures). Al foc, se li practicaven marques amb el nom del propietari, adreça, població, etc.⁽⁷⁾

Podem deduir la importància de l'intercanvi comercial per la lectura d'inventaris i documents dels negociants guixolencs; trobarem xifres més o menys abundants, de barrils de pesca salada per l'exportació, que es realitzava principalment cap a França a la famosa fira de Belcaire, amb partides de 1500 barrils,⁽⁸⁾ mentre que quantitats més modestes eren dirigides a Mallorca i al Camp de Tarragona principalment.

EMBARCACIONS DE PESCA

Confiàvem per completar el present estudi, obtenir de la documentació consultada, dades sobre el tipus

d'embarcacions utilitzades en aquella època per a la pesca, però només és en la del "quart" on d'una manera lacònica orienta quelcom en citar, per exemple, peix capturat per xàvegues, sardinals, tonyineres i "barcades" de Lloret. En altres documentacions, com és ara la procedent de la Universitat, solament s'anomena el llaut de pesca, mentre que en la notarial es refereix a la venda d'una barca de sardinals amb son llaut.

Igualment per les dites escriptures, tenim informació del valor d'algunes d'aquestes embarcacions; així el 27/III/1719 el mestre d'aixa Jeroni Mauri ven «un llaut de pesca amb son timó i un parell de rem» per 36 lliures. El mateix Mauri per testament del 25/III/1726 reconeix un deute de 8 dobles (44 lliures, 12 sous) per un llaut. I Narcís Gorgoll, nauta, ven llaut de pesca amb «son ormeig, ço és, rem, pals, arbres, antenes, veles, buixó amb son llibants» per 40 lliures B.⁽⁹⁾

Finalment, i com a dada relacionada amb aquesta activitat marinera, el sabater Fco. Patxot, ven el 30/VII/1711 «un perol o caldera de tenyir sardinals amb tot son arreu» per la xifra de 100 lliures B.

(7) A.H.M.S.F. lligall 149, cubeta 71.

(8) Not. 19/XI/1702.

(9) Id. els anys indicats.

FLOTA GUIXOLENCA

Una activitat laboral productiva a les viles marineres, segons determinades èpoques, era la navegació. La nostra vila no sembla pas que gaudís, a principi de segle, de la relativa prosperitat que tenien Barcelona o Mataró posem per cas; no és fins després de l'amnistia de les persones que lluitaren contra Felip V amb la corresponent devolució de llurs béns, que apreciem una discreta reactivació, no sabem si casual o bé per haver donat confiança a petits capitals amagats en anys anteriors, per defugir de possibles mesures discriminatòries malgrat no conèixer cap condemna a persona destacada políticament durant els anys de guerra i sí, d'una col.laboració, promptament acceptada per les figures representatives locals, envers els nous governants.

Per això, per estudiar l'activitat marítima guixolenca durant el regnat del primer Borbó, podríem dividir la seva exposició en dues etapes, la separació de les quals correspondria aproximadament vers l'any 1724, data de la citada amnistia.

En la primera part ens trobem amb una flota marítima guixolenca i un moviment d'entrades i sortides de naus a les seves platges, modesta com corresponia al moment de decadència que s'arrossegava des de feia dues centúries en desplaçar-se el centre comercial des de la mar Mediterrània a l'Atlàntic. És cert, però, que els historiadors moderns indiquen una revifalla econòmica del país i per tant de la marina mercant ja des del final del segle anterior, que no creiem pogués arribar a la nostra comarca, ja que les dades que tenim de la flota local, com més avall detallem, ens indiquen una capacitat de càrrega molt discreta. Potser una colla de factors haurien fet lenta la seva recuperació; la guerra de Successió amb les seves imposicions bèl·liques; la pèrdua de la plaça d'Oran mentre persistia aquests anys de lluita, permetent un augment alarmant de l'actuació corsària nord-africana; finalment, la pesta de Marsella que tant influí en el comerç mediterrani, dislocant la vida comercial catalana.

L'estudi del tema es fa difícil pel fet d'existir o no haver sabut trobar documentació sobre el tràfic marítim de la vila; disposem només d'una declaració jurada sobre el nombre de naus amb coberta que tenia St. Feliu, llur tonatge i els noms dels patrons; una classificació d'aquestes a efecte del mollatge feta pels Jurats i un grup de notes i dades esparses, recollides en la documentació notarial.

Comencem pel testimoniatge de les naus guixolenques⁽¹⁰⁾ copiant el document: «Llista de les embarcacions de cuberta de la vila de St. Feliu de Guíxols ab los noms de aquellas y de llurs patrons junt ab la indicació del port de quiscuna de ditas embarcacions y feta a trenta hu de maig de mil set-cents y quinse».

«Un llondro anomenat Nostra Señora del Roser y St. Antonio de Padua de pot quatre-cents quintars lo patró del qual es Joan Calsada».

«Altre tartana anomenada Nostra Señora del Roser y St. Antoni de Pàdua de port de cent y sinquantu quintars, lo patró de la qual és Bernat Vidal».

«Altre llondro anomenat St. Antoni de Pàdua de port tres-cents quintars, lo patró del qual és Pera Andreu».

«Altre tartana anomenada St. Antoni de Pàdua y Nostra Señora del Roser de port dos-cents sinquantu quintars, lo patró del qual és Felip Gorgoll».

«Altre tartana anomenada Sant Joseph, St. Antoni de Pàdua y Nostra Señora del Roser de port quatre-cents quintars poch més o menos, lo patró del qual és Antoni Carrió».

«Altre tartana anomenada St. Antoni de Pàdua y Nostra Señora del Roser, lo patró del qual és Bonaventura Mas». (Notari Jeroni Axandri, etc). Suposem que aquest llistat estaria relacionat amb la propera ocupació de la illa de Mallorca, la qual excepte Sardenya, era el darrer territori a ocupar per les tropes de Felip V i que la vila hi participà amb quatre homes per llagut.

L'altre document citat tracta de l'arrendament del mollatge per part dels Jurats i d'on extraiem les notes més importants: «tot llahut que entri i aporta fins a 50 quintars pagarà un sou per cada vegada; barca de 200-300 qq., quatre sous; barca llatina aportant mitjana, sis sous i si aporta 1000 qq. per amunt, 10 sous; pollaca, 12 sous; vaixell cayré (?) que no arriba a 1000 salmas, dotze rals; tota barca de St. Feliu que no arriba a 200 qq., dos sous...»⁽¹¹⁾

L'estudi i comparació anual d'aquest arrendament, també ens pot orientar quelcom sobre l'activitat portuària d'aquells anys. Així tenim que, a final del segle anterior, es cobrava solament 47 lliures B. d'aquest impost, ascendint lentament fins a 65 lliures el 1718, 95 lliures el 1724, 142 lliures el 1725 i 100 lliures el 1727; després, estabilitzat, oscilarà entre 80 a 90 lliures i escaig fins a meitat del segle, excepte el 1729 que només s'arrendà per 68 lliures B.⁽¹²⁾ Ens confirmà això el que ja havíem avançat, que a la segona etapa indicada per nosaltres, hi hagué una reactivació marinera remarcable, ja que dobla la seva recaptació comparada amb l'etapa primera. Com exemple podríem fer un càlcul —merament teòric— on les 100 lliures B. de l'any 1727, a raó d'un sou per 50 qq. de carga descarregada a la platja guixolenca, representaria un total de 60.000 qq. de mercaderia transportada o bé unes hipotètiques 300 petites embarcacions de 200 qq. de desplaçament.

En aquesta segona etapa no tenim cap document tan orientador per a l'estudi quantitatiu d'embarcacions que tenia St. Feliu com l'escrit notarial de 1715, però sí,

(10) Id. 31/V/1715

(11) Manual d'acords 7/I/1723.

(12) Id. d'aquests anys citats.

informació sobre l'existència de naus ganxones amb capacitat per aportar de 1.300 a 1.500 qq. de càrrega, xifra ja comparable, amb les seves competidores de Barcelona i Mataró i molt lluny, per tant, d'aquelles altres de solament 400 qq. de la flota de principis de segle, i que solament practicaven cabotatge fins al Camp de Tarragona pel migdia i a les costes de França —fira de Belcaire— pel nord, mentre que ara com en els antics temps d'esplendor, allargaven més els seus viatges (Cadis, Marsella, etc.).

La càrrega d'aquests vaixells era variada, però hi predominava la pesca salada, les partides de suro ja que els taps devien ésser partides insignificants, ^(12 bis) l'aiguardent, fusta per a les drassanes i llenya per Barcelona, quan l'ocupació d'aquesta ciutat per les tropes felipistes. Com que a més hi havia disseminades guarnicions de militars en diversos llocs estratègics de les comarques gironines, per això en el port guixolenc, un dels més principals per a l'avituellament dels soldats, recalaven tota classe d'embarcacions. Essent les locals insuficients, foren suplides per altres de diversos llocs del país, més, italianes els primers anys i desplaçades posteriorment per les franceses, carregades de cereals, farina i a vegades de "matelots" pel servei del Rei. ⁽¹³⁾ Igualment, en interregnes de pau, arribaven naus més grans, de països atlàntics, com holandeses, angleses, per carregar suro i deixar arengada.

Finalment una altra missió encomanada a les nostres barques, era en temps de contagi, navegar al llarg de la costa per vigilar i evitar desembarcs de vaixells procedents de terra francesa, llavors infectada de pesta.

PATRONIA

Era usual en aquella època que la finançació de les embarcacions a construir, es practiqués per mitjà de societats de propietaris. Aquests tenien sisens, vuitens, vintens, etc., segons les parts que es dividia el capital. Un exemple el tenim en el pinc «La mare de Déu del Bon Viatge i St. Elm» subhastat i comprat pel negociant Benet Pellisser, el mestre d'aixa Nicolau Sentir i el mariner Francesc Surís, que seria el patró. En estendre el document notarial anomenat de Patronia, quedà la propietat repartida en sisens, quedant tres per al negociant, dos per al mestre d'aixa i un per al patró. ⁽¹⁴⁾ Igualment en els capítols següents s'especifica el nomenament i drets d'aquest, entenent-se amb aquest exemple, el nom de Patronia donat a aquest tipus de document notarial. Al voltant dels anys quaranta d'aquesta centúria, trobarem un increment d'aquestes escriptures, d'acord amb l'augment de la navegació local.

Aquest sistema de participació tenia certs avantatges, com era el de permetre cooperar a gent modesta com a petits capitalistes; diversificant —en cas de pèrdua de la nau— aportant capital en altres combinacions; finalment per part del mariner encarre-

gat com a patró, d'un estímul més intens en la seva dedicació.

MARINERS

A principi de segle, la relació de mariners (probablement tots patrons) guixolencs, era la següent: ⁽¹⁵⁾

Joan Calsada 66 anys.
 Antoni March 66 anys.
 Bonaventura Mas 38 anys.
 Bernat Vidal 56 anys.
 Rafael Bas 36 anys.
 Pere Andreu 45 anys.
 Rafael Vidal fill de Pere 24 anys.
 Pius Moner 30 anys.
 Antoni Gorgoll 38 anys.
 Miquel Quintana 40 anys.
 Francisco Bascós 36 anys.
 Miquel Cateura 55 anys.
 Benet Dalemus 30 anys.
 Josep Remus 45 anys.
 Narcís Remus, fill d'Antoni 18 anys.
 Miquel Catheura menor, 30 anys.
 Pere Roure 35 anys.
 Salvi Jacas 35 anys.
 Garau Caseres 35 anys.
 Narcís Gorgoll 30 anys.
 Joan Calsada menor, 35 anys.
 Antoni Carrió 50 anys.
 Bonaventura Vinyolas 38 anys.
 Pere Caner 36 anys.
 Bonaventura Comadira 45 anys.
 Bartomeu Baster 50 anys.
 Josep Caseras 45 anys.
 Nicolau Morera 29 anys.
 Feliu Garriga 59 anys.
 Miquel Surís Tossa 40 anys.
 Antoni Perich 63 anys.
 Jaume Truch 40 anys.
 Jaume Remus 45 anys.
 Antoni Recasens 25 anys.
 Josep Bosch, fill de Pere 26 anys.
 Cristòfol Vilaret 44 anys.
 Josep Ferrer 30 anys.
 Grau Sala 38 anys.
 Josep Roure 43 anys.
 Sebastià Vidal 18 anys.

Com és lògic, a un augment marítim correspon un creixement del nombre de persones dedicades a la mar; en els documents consultats en surten unes

(12 bis) Julià Figueras, B. «La comarca de la Selva i els primers taps catalans». **XXVIII Assemblea intercomarcal d'estudiosos**. Sta. Coloma de Farners, 1983.

(13) Notaria 27/III/1719.

(14) Id. 4/IV/1728.

(15) Id. 31/V/1715.

dues-centes que es cataloguen com a mariners i que procedeixen de 76 famílies de la mateixa vila, sobresortint els Calsada amb vuit membres, els Surís Tossa, Anglada, Vidal i Bosch amb set i els Roura, Gorgoll, Mestre i Sentir —els quals a més eren mestres d'aixa— amb cinc.

Ens hem estès en citar aquest col·lectiu d'homes de mar, perquè suposem que d'ell sorgiren la majoria de navegants de la nostra marina del Vuit-cents, mentre que els altres serien els mercaders i negociants que prepararien el futur taper de la vila. El benestar econòmic de la majoria s'endevina entre altres motius, per l'ajuda en forma d'anticipació, en pagar l'enutjós

Cadastre de la vila, l'any 1729,⁽¹⁶⁾ el qual ascendia a 1.400 lliures B. i que la Tresoreria General, lliurà carta de pagament a favor de D. José de Vallejo, governador interí de la plaça de Girona, i aquest prestament envià a cobrar a «discreció militar», a un tinent, un sergent i 20 dragons de cavalleria a St. Feliu; de les primers 700 lliures avançades, predominen els nostres mariners més representatius, amb xifres bastant importants.

(16) Id. 7/II/1729.